

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

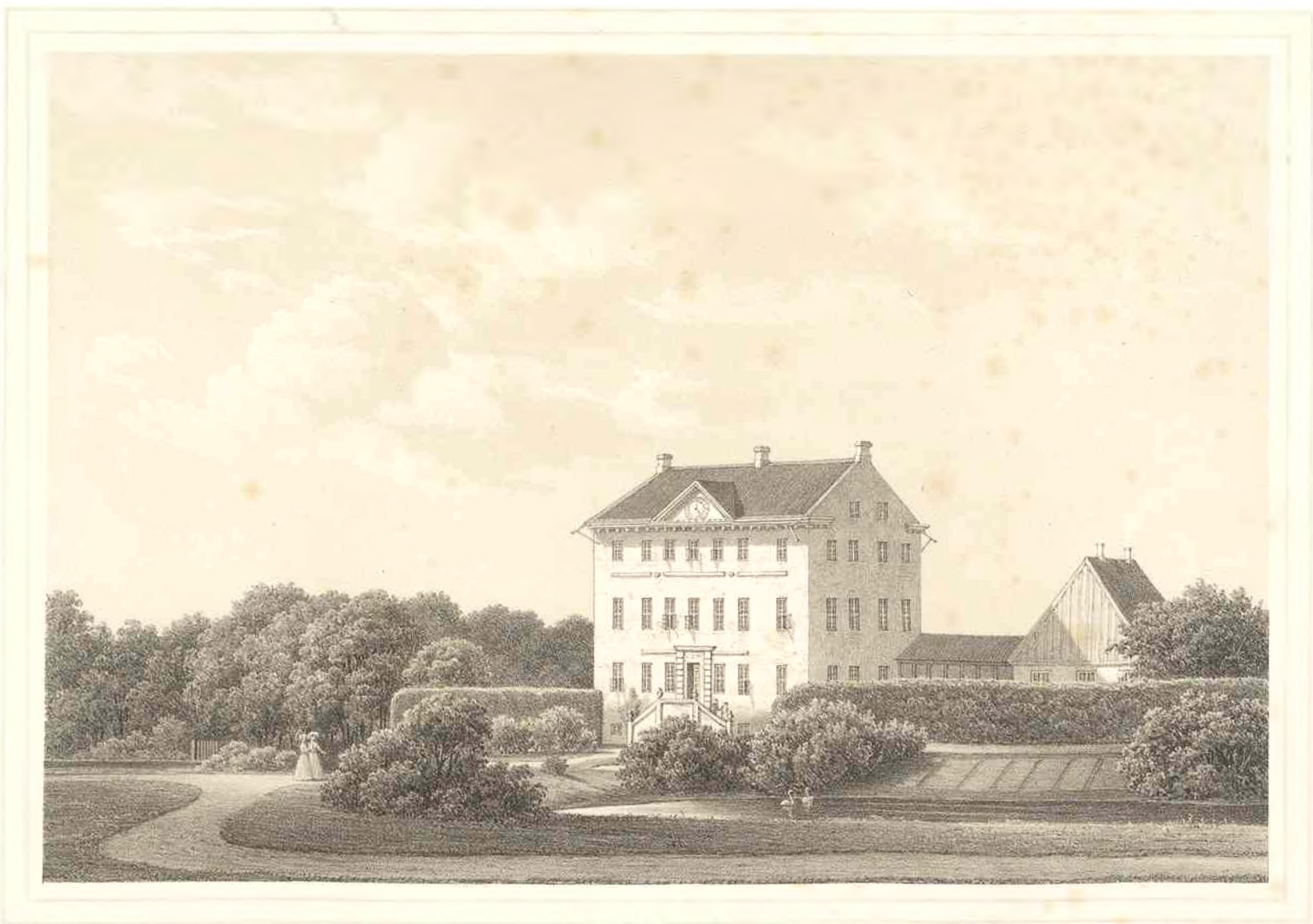
Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Y. Sørensen & Co. København

© A. Reitzel Forlag

En. Sørensen & Co. København

TÖLLÖSE

i Sælland, opført 1575.

TOLLØSE

i Sjælland, opført 1575.

Påa en Høislette i Meerløse Herred, Holbøks Amt, omtrent 3½ Mile Vest for Roeskilde og 1½ Mill Syd for Holbø, ligger i Sognet af samme Navn Herregaarden Tolløse, som nu er Hovedsædet i Baroniet Zeuthen. Formedest Gaardens høie Belliggenhed nyder man en ret fri og vild Udsigt, der dog er for eensformig til at kunne kaldes enten smuk eller malerisk; i en Afstand af ¼ Mill imod Vest derimod finder man en Bakkerod, som danner et ypperligt Dørdrev ved Navn Grøntved, hvor Gaardens Kreaturer græsse om Sommeren, og fra disse Bakker er Udsigten virkelig meget smuk og ganske egen i sit Slags. En Deel af Dørdrevet er bevoret med udmærket Bøgestov, hvor man endnu finder hine imponerende gamle Stammer, som nutildags blive sjældnere og sjældnere; Resten er Græsland med en saa yppig og kraftig Vegetation at man snart skulde holde det for et Alpeland, hvilken Forestilling især bliver ret levende idet man til alle Sider seer Sjælland som en Slette udstrakt for sine Fødder og Bakkerne overalt bedækkede af talrige Dvæghjorder; ved Biergets Fod et Par smilende Jandsøer, af hvilke den største kaldes Naglesø og allerede for 450 Aar siden tildeels horte under Tolløse, hvis daværende Eier, Roeskilde Biskop, havde Ret til hvert Aar at drage to Gange Bod i Naglesø.

Påa en af disse Bakker, Mørkemosebjerg kaldet, har Gaardens nuværende Eier ladet opføre et Stillsads, som er omtrent 40 Fod høit, saa at man — da Banken selv er 340 Fod — staar næsten ligejaa høit over Havet som påa Veithøi eller Dørdrevsbakken ved Besterøgede, hvilke allerede oftere ere omtalte som Sjællands høieste Punkter. Fra dette Stillsads seer man med blotte Øine

Roeskilde, Holbø, Slagelse, Ringsted, ja Frederiksbørg og Nykjøbing i Døds Herred og med Riffert Høiderne ved Kjøbenhavn saavelsom Skibene i Kattegat ud over Norvig, saa det vel neppe i hele Sjælland vil kunne findes noget Punkt, der frembyder en saa vild Udsigt.

Hovedbygningen påa Tolløse bestaaer af et kort grundmuret Hus påa tre Etager, som i sin nuværende Stikkelse ikke tager sig synderlig godt ud, men tidligere bestod af to Huse, opførte ved Siden af hinanden og hvert med sit Tag, — saaledes som man endnu undertiden træffer det påa gamle Gaarde, især i Holland, — samt derhos et Laarn med Spiit. Gaarden blev saaledes opført af den berømte Peder Ore, men, da den var ganske forfalden, tildeels ombygget i Aaret 1773 af Cancelliraad Nærgaard, som forenede begge Husene under eet Tag, — hvorved Bygningen fik en til sin Længde, 36 Alen, uforholdsmæssig Brede, 34 Alen, og det Hele noget saa Uformeligt, — og nedrev det gamle Laarn, der saa væsentlig bidrog til at forskjønne Bygningen. Indvendig er Huset hverken symmetrisk eller beqvemt indrettet, men dog forsynet med smukke, anseelige Værelser, i hvilke findes en Samling af gode Malerier, for største Deelen af nulevende bekjendte Mestere, saasom Blund, Cotel, Dahl, Constantin Hansen, Küchler, Rørby og flere. — Til Hovedbygningen stode to Sidefløie, hver påa een Etage; Ladegaarden er meget stor og Udhusene rummelige; omkring Gaarden vare der Grave, som dog nu ere tilkastede undtagen ud imod Haven. I een af Kjelderne fandtes en nu tilsmuret Nedgang til en underjordisk Gang, der efter Sagnet skulde føre til Gidselsø, hvilket

TOLLØSE

i Sælland, opført 1575.

naturligvis er en Umulighed, men som rimeligvis førte ud i Skoven, — der dengang har ligget nærmere ved Gaarden, — for saaledes i Rødstiftsæde at tjene Borgherren og Besætningen til sidste Redningsvel. Indtil for omtrent 100 Aar siden skal denne Gang have været aaben, men, da en Mand gik derind for at undersøge den og aldrig igjen kom for Dagens Lys, — rimeligvis kvalt af den usunde Luft, hvilket saa ofte er skeet ved lignende Leiligheder, — blev Indgangen tilmuret og Stedet betegnet med en firkantet Steen, som man dog senere har borttaget, saa at nu Ingen veed at angive, hvor egentlig Indgangen har været. Efter et andet Sagn skal denne Gang føre til Balls og endnu stadigen benyttes af Kong Bolmer — Baldemar Atterdag, — som har et eget Værelse paa Tolløse, ja tidligere holdtes der endog saa en Vige alene til hans Dypvartning, der vil sige til at rede hans Seng og feie hans Stue; intet Under at Kongen ikke vil tillade Nogen at besøge sin Kongang og derfor uden Varmhertighed dreiede Halsen om paa den Nydgyferrige, som vilde trænge ind paa hans Enemærker.

Tolløse tilhørte under Catholicismen Roeskilde Bispestol og havde et saa betydeligt Tilliggende at det udgjorde to Lehn, nemlig Tolløse Lehn og Tolløse Strandlehn. Det første bestod af Hovedgaarden Tolløse med en Avlsgaard og et meget betydeligt Gods, ialt ikke mindre end 27½ Boel Jord og — saavidt man kan blive slog paa de forvirrede Beregninger i Bispernes gamle Jordebog — 106 Gaarde og Huse med Jord samt 8 jordløse Huse og endel øde Gaarde, alt beliggende i Tolløse, Asminverup, Dvandløse og Tostrup Sogne, foruden Bispetienden af Tolløse, Uggerløse, Dndløse og Søndersted Sogne; dertil hørte allerede dengang Dverdrevet Grøntved, som benævnes Kjør (slagnum); det andet, Tolløse Strandlehn, bestod mest af Gods, som havde tilhørt Jens Mogensen til Skiersø; der levede 1343 og følgende Aar, hvorefter Fru Jøger til Skiersø pantsatte Bispestolen det for 60 Mark Sølv; det laae imod Nordost ud ad Stranden til og udgjorde ialt 1 Avls- eller Brytleigaard, 14 Gaarde, 4 bygte og nogle øde Huse med 8½ Boel Jord, men nøiere at specificere Afgifterne kan jeg her ikke indlade mig paa og bemærker blot, at de varierede i høieste Grad i de forskjellige Byer, ja at de enkelte Gaarde i Byerne vare af høist ulige Afgifter ligesom deres Jordtillæg kunde variere betydeligt. — Hovedgaarden Tolløse selv kunde aarligen saae 9½ Mark Sød eller 456 Td. Byg, hvilket stemmer nøiere end man kunde troe med

Gaardens Udsæd efter 450 Aars Forskøb, thi naar man for Jordens Hvile fra drager det Halve, — da de Gamle gjerne regnede som om alting blev til-
jaet, — saaer man 228 Td. Byg og i Aaret 1800 saavel som nu anslaaes den sædvanlige Udsæd paa Tolløse til 220 Td. Sød; Avlsgaarden i Skimede havde et Jordtillæg af næsten 2 Boel og dertil 4 Huse; den svarede 1 Td. Smør. — Tolløse blev af Biskopperne forlehnet bort, som deres meste øvrige Gods, men senere henlagt til Fædeburet og Kjelderen tilligemed det saakaldte Fædebuurlehn, hvorfor der blev sat en Geistlig til at bestyre det som Forvalter og aarligen at aflægge Regnskab, medens Lehnsmændene blot indbetalte deres bestemte Afgift og stillede et vist Antal Tropper, men forresten intet Regnskab havde at aflægge.

Saaledes gik det med Tolløse indtil Reformationen, da Kongen inddrog dette tilligemed Geistlighedens øvrige Godser. Der var imidlertid paa Gaarden ingen Hovedbygning, hvor en Lehnsmænd kunde boe, og derfor forblev dette betydelige Lehn ikke samlet, men flere Byer saavel som det saakaldte Strandlehn strax fløt derfra, medens de nærmeste Byer bleve under Tolløsegaard og tilligemed denne 1538 overdroges den forfiente gamle Biskop Dve Bille, der Aaret iforveien var sluppen ud af det Baretagsængiel, hvori Kongen strax ved Reformationens Indførelse satte ham saavel som Rigets andre Biskopper, og bleven forlehnet med Skovkloster eller det nuværende Herlufsholm. 1546 blev Tolløse Lehn, som han hidtil havde haft paa Kongens Raade, tilkøbt ham paa Livstid og indbefattede da Tolløse Gaard og By, Søndervallingerød (nu Skovvallingerød), Truedstrup (?), Udderup og Dvandløse og svarede i aarlig Landskilde: 3 Kæster 5½ Pd. (= 166 Td.) Byg, 1½ Kæst 2 Pd. (= 66 Td. 4 Sk.) Rug, ½ Kæst (= 40 Td.) Havre, 1½ Td. Smør, 10 Sider Flest, 1 Faar, 36 Lam, 68 Okse, 96 Høns og 4 Kær. Derimod overdroges 1547 tre af Lehnets Byer — Nørdvallingerød, Lunderød og Lorent (Ejorne) — til Arel Urne, og rimeligvis bleve de først igjen forenede med de andre da den største Deel af det forrige Lehn blev bortbyttet til Peder Dre.

Dve Bille havde sit Lehn med den i sin Tid ingenlunde almindelige Ret, at han der maatte udøve Jagten, og over denne sin Ret holdt han strængt, som man seer af et meget alvorligt Brev fra ham, dat. Helligtres kongerødag 1542, til Lehnsmændene paa Roeskildegaard, Mogenss Godske, som tillige har været forlehnet med den Deel af det gamle Tolløse Lehn, der siden

TOLLØSE

i Sælland, opført 1575.

blev overdraget Arel Urne. Der var bleven berettet Biskoppen at Mogens Godskes Svende havde sat „Selt“ (Garn) igjennem Tolløse Skov og „bedet“ 8 til 10 Raabyr, „som vi have frebt og holdet udi Fyrn“; en saadan „Hovmod og Ufliel“ har endnu ingen af hans Naboe, hverken her eller i Jylland, nogensinde gjort ham, og han heller ikke enten formodet sig det eller forskyldt det af Mogens Godske, forlanger derfor at vide, om det er skeet efter hans Billie og Befaling, eller ikke. Mogens Godske svarede med al den Høiagtelse, som Enhver var en saadan Mand skyldig, bad om Forladelse for sine Tjeneres Forsælse, thi de havde jaget paa den ham forlehnede (Nors) Ballingerød Byes Marker og Moser, ved hvilken Leilighed Hundene jage igjennem Tolløse Skov, hvortil Karlens troede de vare berettigede, men Garn vare der ikke satte og det Hele var skeet aldeles imod hans Billie. — Biskoppen døde 1555, hvorefter Kongen endnu samme Aar overdrog til sin Hoffinde*), Peder Christiernsen til Hjelmøgaard, Tolløse Lehn med Bønder og Tjenere, efter som Hr. Dre Bille det sidst i Børge havde, uden at Afgift, indtil Kongen anderledes derom tilfingendes vorder; dog skal han holde Tjenerne (o: Bønderne) ved god Ret, ikke besvære dem med noget nyt Husbondehold eller Indfæstning, ikke jage eller lade Hjort eller Hind, Raaer eller Harer, ikke forhugge Skovene, ikke sælge eller afhænde de vordnede Søuner. — Saaledes beholdt Peder Christiernsen, — der ikke brugte noget Familienavn, men førte Dyrernes Naaben og var af samme Slægt, — dette Lehn indtil 1558, da han af Jørgen Grubbe til Sandby blev anlagt for at have frarøvet ham en Dreng, hvilket han rigtig nok fralagde sig ved sin Eed, men siden blev overbevist om dog at have begaaet, samt tillige forført flere Andre til ligeledes at aflægge falsk Eed; han blev derfor dømt til Fængsel sin Livstid og indsat i Blaataarn, hvorfra dog Aaret efter Frederik den Anden lod ham slippe ud imod en Mulct af 2000 Rdl., samt den Forpligtelse altid at blive boende paa Hjelmøgaard; af Taknemlighed overdrog han 1567 Kongen imod frit Ophold i Sorø Kloster alt sit Arvegods, da han aldeles ingen nære Paarørende havde og det altsaa efter hans Død alligevel vilde tilfalde Kronen.

Tolløse Lehn inddrog Kongen allerede under Sagen og bortbyttede det

med mere Gods til den berømte Rigsraad Peder Dre til Gisselsfeld for Haurholm ved Hillerød med tilliggende 44 Gaarde, 5 Huse og 2 Møller; til Tolløse hørte da efter Skiftet, der er dat. den 9de — 11de — 19de — Januar 1558, Tolløse By, 23 Gaarde, 2 Gaardsæder samt den Gaard, der er udlagt til Præst og Degn; Hellerupsmark, hvoraf det Halve bruges til Tolløse Gaard, det Halve til Tolløse By; i Nørrevallingerød 11 Gaarde samt Herligheden af en Kirkegaard; Søndervallingerød 8 Gaarde; Lundersød 8 Gaarde; Tjørnede 9 Gaarde og en øde Jord; Thrudstrup (?) 3 Gaarde; i Ubberup 2 Gaarde og Herligheden af en Kirkegaard, i Dværmøse 1 Gaard — ialt 65 Gaarde og 2 Gaardsæder; desuden i Tybjerg Herred — nu i Præsto Amt, altsaa Gods, der ikke hørte til det gamle Tolløse Lehn, — 10 Gaarde, 1 Mølle og 2 øde Jorder i Torværd Sogn og By, samt 4 Gaarde og Herligheden af en Kirkegaard i Boserup By. — Der synes imidlertid i denne Periode at have hvilet et sært Uheld over Tolløse, thi ogsaa den nye Besidder hang Ulykken allerede truende over Hovedet. Kunns lidet over en Maaned efterat han havde tilbyttet sig Tolløse saldt Peder Dre aldeles i Uaade, — hvortil den sidste Handel vel ikke har bidraget saa lidet, thi i den blev Kongen dog lovlig stærkt forurettet, som det synes, — maatte træde ud af Rigsraadet, mistede alle sine Lehn og opholdt sig nu i nogen Tid paa sin Gaard Gisselsfeld, i det Haab at Uveiret maaskee kunde trække over. Forgjæves! Han blev indstævnet til at møde den 11te Juni 1558 paa Herredagen i Nyborg for at aflægge Regnskab for den Maade, hvorpaa han havde bestyret sine Lehn, men vovede ikke at indfinde sig og undveeg hemmeligen af Riget, medens Dommen saldt at han havde tabt sin Sag, indtil han selv vil møde og være udi Retten. — Hans Broder og Svogre toge sig med stor Iver — men uden Virkning — af denne Sag der siensynligen blev behandlet yderst partilist, og hvor de fleste mod ham opstillede Klagepunkter saavel som hele den brugte Fremgangsmaade mere vidnede om hans Hjenders onde Billie end om hans Skyld; overhovedet er denne Sag et mærkeligt Beviis paa den store Magt, en Konge i hlin Tid var i Besiddelse af, naar han vilde bruge den, thi een af Rigets dygtigste, mægtigste, anseteste og rigeste Adelsmænd, som selv var Rigsraad og beslægtet med Landets første Familier, blev ene og alene fordi han saldt i Kongens og Dronningens Uaade nødsaget til at forlade Landet, der blev gjort Indførsel i hans Gods, ja! da han blev borte, — fordi han ikke kunde vove at vende tilbage, — blev

*) Hoffinder kaldtes det Corps af Adelsmænd, som Kongerne brugte til Livgarde og som man nu vilde kalde Nobelgarde eller Vædselgarde; i Østerrig eksistere endnu lignende Corps.

TOLLØSE

i Sælland, opført 1575.

endog saa alle hans Eiendomme confisquerede, hvortil man fandt Grund nok i en Forskrivning, han tidligere havde maattet udstæde, at han ikke vilde forlade Landet uden Kongens Tilladelse; de danske Konger vare sandeligen dengang faa etiff langt fra ikke saa indskrænkede som man i Almindelighed troer! — Blandt de confisquerede Godser var da ogsaa Tolløse, der blev forlehnet bort ligesom de øvrige Krongodier; der eksisterer endnu et saadant Lehnsbrev fra 1565; ved hvilket Kongen pantsætter Admiral Herluf Trolles Enkesfrue, den berømte Birgitte Gise, Tolløse Lehn og Capellegaarden (i Thune Herred, Kjøbenhavns Amt) for 2,100 Joachimsdaler, som hendes afdøde Husbonde efterhaanden havde forstrakt Kronen med.

En af Peder Dres ivrigste og virksomste Modstandere synes den bekjendte Admiral Herluf Trolle at have været, og dennes Død i Aaret 1565 har uden al Tvivl været af stor Indflydelse paa hans Sag. Hvorom alting er, saa fik han samme Aar Tilladelse til at vende tilbage, hvilken han strax benyttede og allerede den 24 April 1566 fik alle sine Godser tilbage; senere kom han igjen ind i Rigsraadet, blev Hofmester og spilde nu indtil sin Død den bekjendte glimrende og for Danmarks Gienarter saa yderst gavnlige Rolle, som vi her ikke nærmere behøve at omtale. — 1567 giftede han sig med Steen Rosenfjærns Enke, Fru Mette Rosenkrands til Ballø, og døde baruløs 1575. — Paa Tolløse opbyggede han 1575 eller samme Aar han døde den nuværende Hovedbygning, som følgende Indskrift over Hoveddøren underretter Læseren om:

Anno . 1575 . lod . erlig . velbyrdig . Mand . Per . Dre . til . Gidsfeld . K . M .
oc . Danmarks . Rigs . Hof . Mester . som . vor . Her . Johan . Drix . Søn . til .
Nielsstrup . oc . hans . Hustru . Frue . Mette . Rosenkrands . Her . Oluff . Ro-
senkrands . Daatter . til . Ballø . bygge . dette . Hus . her . paa . Tolløse .

Gud . vnde . dem . saa . at . bygge . oc . boe .

Alt . de . maa . saa . den . evige . Ro .

Der fortælles at Peder Dre paa Tolløse indrettede ligesaamange Bærelser som Aarets Maaneder, nemlig 12, ligesaamange Dørre som Aarets Uger, nemlig 52, og endelig ligesaamange Vinduer som Aarets Dage, nemlig 365, men deslige Sagn ere sjældent begrundede og her vel neppe mere end andetsteds. — Hofmesteren havde 1569 udstædt til sin Frue et Livsbrev eller Tilladelse til for Livstid at beholde tre af hans Gaarde, nemlig Tolløse, Gidsfeld og Løgis-

løse, hvilke derfor bleve i hendes Besiddelse indtil hendes Død sidst i Aaret 1587 eller først i 1588, hvorefter Tolløse faldt til Hofmesterens eneste levende Søster, Fru Sidsel Dre til Hjelmøgaard, som var Enke efter Rigsraaden Erik Podedust til Bistrup. Efter hendes barnløse Død i Aaret 1592 arvedes Tolløse af hendes to Søstersønner, Johan Vernekov til Nielsstrup og Christian Vernekov til Birkeholm, eller maaskee snarest blot af den Sidste, som er saa bekjendt af sine Udenlandsrejser, der varede i 16 Aar og kostede 20,000 Rdl.; han besøgte i den Tid næsten alle europæiske Laude og desuden Lilleasien, Palestina, Egypten og Abyssinien, talte foruden Dansk, Tydsk og Latin ogsaa Italiensk, Spansk, Fransk og Engelsk og blev efter sin Hjemkomst meget brugt i diplomatiske Missioner. Christian Vernekov — efter hvem et Stræde i Kjøbenhavn endnu bærer Navn — faldt den 21 Febr. 1612 i Halland og frelste i sin Dødsstund sin Konge, der paa en Recognoscering blev overfaldet af et Parti svenske Ryttere og paa Flugten kom ud i en Moje, hvor hans Hest blev sidende; Kong Christian vilde uden Redning være faldet i Hænderne paa Fjenden, dersom ikke Christen Vernekov var sprunget af Hesten og havde givet Kongen den med de Ord: „Min Hest giver jeg Ederes Majestet og opofferer Fjenden mit Liv“; Kongen undkom og hans Frelser kæmpede endnu en Tid med de ssendtlige Ryttere, traf sig op paa en bred Steen, der laae ved Veien og sandt der sin Død. Stenen forevises endnu i Midten af forrige Aarhundrede i Skallinge Sogn, omtrent to Mile Nordost for Barberg, og var bedækket med mørke Pletter, hvilket Vonderne sagde var den trofaste Christen Vernekovs Blod. — Riget blev ført til Sjælland og nedsat i hans Sognekirke Tolløse, og af hans Børn arvede Datteren, Lene Vernekov, denne Gaard, som hun medbragte sin Mand, Tønne Friis til Hæselager, Vefallingsmand paa Ejsnerholm, der døde 1639; Enken opførte 1651 et Par Sidebygninger paa Tolløse og døde 1658 paa denne sin Fædrengaard, i hvis Sognekirke hun ligger begravet. Hendes Datter, Jomfru Margrethe Friis, bortbyttede 1665 Tolløse for Kjærstrup paa Lolland til Hr. Christen Skeel, den Rige kaldet, til Estrup, Sofstrup, Ejsnervad og Ustrup i Jylland, Raunholt i Hven, Tolløse i Sjælland og Krenkerup paa Lolland, Geheimeraad, Afsesjor i Statscollegiet og Høiesteret, hvid Klodder, Stiftamtmand og Amtmand, som døde 1687, hvorefter hans Datter, Elisabeth Sophie Skeel, bragte Tolløse og Raunholt til sin Mand, Etatsraad Frederik Gersdorff, som var Dver-

TOLLØSE

i Sjælland, opført 1575.

ceremonimester og hvid Ridder; hun døde 1690, han 1691, og begge ligge de i Tolløse Kirke.

Tolløse kom derefter til Frederik Gersdorfs Svoger, Otto Krabbe til Holmegaard, der var Geheimeraad, hvid Ridder og een af de Ministre, som under Frederik den Fjerdes Udenlandsreise styrede Riget; han eiede tillige Søgaard og solgte 1709 disse to Godser, — der siden næsten uafbrudt have været forenede — til Cancelliraad Brostrup Albertin, dennes enke 1728 til Grev Christian Ditlev Reventlov, Geheimeraad, Overkammerherre og General, Ridder af Elephanten, Grev til Reventlov-Sandberg og Christiansborg, Friherre til Brædtrolleborg, Stamherre til Frisenbold og Krenkerup, Herre til Bruusgaard, Døllerup, Løystrup, Nørregaard og Rosenlund, Kong Frederik den Fjerdes kjædelige Svoger, mindre fordeelagtigen besjendt fra Krigen i Slaaue, hvor han var commanderende General og hans Frue — som der fortælles, — Armeens Leverandør. 1737 skjædede han Tolløse og Søgaard til sin Søn, Grev Conrad Ditlev Reventlov til Reventlov-Sandberg, Geheimeraad, Stiftamtmand, hvid Ridder, der døde 1750, hvorefter hans Datter, Dorothea Benedicte Frederikke, arvede Tolløse og Søgaard; hun var gift med den regjerende Grev af Hsenburg-Buddingen, som kun sjældent besøgte Tolløse og blot for Jagtens Skyld, især efterat ved et ulykkeligt Tilfælde hans ene Datter var død der paa Gaarden af Gift. 1763 afhændede han begge Godserne til Hofjunker Claus de Caspergaard, som døde 1765, og Enken, Mette Cederfeld, solgte 1768 Tolløse til Cancelliraad Johan Thomas Keergaard til Ringstedkloster, Rjærup og Meerløsegaard, og Søgaard til Peder Hjort, af hvem Cancelliraad Keergaard kjøbte det 1775 og saaledes gjenforenede det med Tolløse. Sonnerup kjøbte Keergaard 1788 af Conferentsraad Brand for 74,000 Rdl., ombyggede 1773 Tolløse, der var meget forfaldet, og afhændede 1792 alle tre Godser for 190,000 Rdl. til Assessor Peter Christian Zeuthen, der siden blev Etatsraad og døde 1823. Dennes Arvinger eiede Godserne i Fælledsskab indtil 1830, da Fælledsskabet hævedes og Hofjægermester Christian Frederik Zeuthen overtog alle Eiendommene. Paa Søgaard havde der i en lang Aarrække ingen Bygninger været, hvorfor Jorderne bleve bortleiede til Græsning, sædvanlig til Husarecadronen i Roeskilde; Hofjægermesteren har nu opført fuldstændige Bygninger, saa at ogsaa denne Gaards Jorder ere tagne under Plov. — Ved et fgl. confirmeret Crectionsbrev af 28

Juni 1843 oprettede Hofjægermester Zeuthen af disse tre Godser med underliggende Bøndergods et Friherreskab under Navn af Baroniet Zeuthen, der bestaaer af:

Tolløse Hovedgaard med 572 Td. Land gode Jorder samt 720 Td. Land af Overdrevet Grøntved, hvor hele Høllænderiet græsdes om Sommeren, Gaarden har 78 Td. Hartk. Hovedgaardstaxt efter den gamle og 73 Td. Hartkorn efter den nye Matrikel; den drives med Hovet og er bortforpagtet for 6000 Rbd., Besætningen er 300 Køer, 22 Heste; i Aaret 1800: 300—320 Stude og Køer, 30 Heste, 60 Saar. — Bøndergodset udgjør 74 Gaarde og 81 Huse, efter den gl. Matr. 532 Td. Hartk., hvoraf 20 Td. Hartk. drives under Gaarden.

Søgaard Hovedgaard har 172 Td. Land udmærkede Jorder, samt 80 Td. Land Overdrev og er ansat til 39 Td. Hartk. Hovedgaardstaxt efter den gamle og 36 Td. Hartk. efter den nye Matr.; Besætningen er 60 Køer og 14 Heste; Gaarden er bortforpagtet for 1000 Rbd.; i Aaret 1800 vare dens Jorder bortleiede for 400 Rdl.; Bøndergodset udgjør 26 Gaarde og 47 Huse, efter den gamle Matrikel 206 Td. Hartkorn; Hovet er afløst for 25 Rbd. pr. Gaard.

Sonnerup Hovedgaard har 313 Td. Land meest gode Jorder, ansatte til 30 Td. Hartk. Hovedgaardstaxt efter den gamle og 40 Td. Hartk. efter den nye Matr. Gaarden er bortforpagtet for 1500 Rbd.; i Aaret 1800 med Kirke-Hvalfs Sogns Tiender for 2500 Rdlr. Besætningen er nu 80 Køer og 14 Heste, i Aaret 1800: 100 Køer, 16 Heste, 30 Saar. Bøndergodset udgjør 42 Gaarde og 102 Huse, efter den gamle Matr. 312 Td. Hartkorn, hvoraf 3 Td. Hartk. drives under Hovedgaarden; Hovet er afløst for 30 Rbd. pr. Gaard.

Baroniets Skove ere vel fredede og kultiverede, have et Areal af 8—900 Td. Land og bestaae meest af Bøg, tildeels Eg, Aft og Elm.

Tiender: Til Baroniet høre Kirkerne Tolløse og Kirke-Hvalfs med baade Konges og Kirketiende af omtrent 686 Td. Hartkorn, matr. til 54 Td. 4 St. Hartk. for hver; den aarlige Indtægt deraf udgjør omtrent 810 Td. Byg, nemlig 540 Td. af Tolløse og 270 Td. af Kirke-Hvalfs Sogn.

Møller og Kroer. Endvidere høre under Baroniet 2 Weirmøller, een Vandmølle samt 2 Kroer, hvoraf den ene med Brænderiprivilegium.

I det Hese udgjør Baroniets Hartkorn efter den nye Matrikel: Fri Hovedgaardstaxt 149 Td. 5 Sk. 1 Fdk. 2½ Alb.; contrib. Hartkorn 1020 Td. 4 Sk. 1 Fdk. 1½ Alb., hvoraf den aarlige Landgilde er omtrent 1400 Td. Byg; Skov- og Møllestyld 27 Td. 3 Sk. 2 Fdk. 1 Alb. Hartk. og matriful. Tiendehartk. 113 Td. 5 Sk. 1 Fdk. 1 Alb., gjør ialt 1311 Td. 2 Sk. 3 Fdk. Hartkorn af alle Slags.

Stutteligen ville vi endnu anfille en kort Sammenligning mellem Jordebogens Indtægter i Aaret 1800 og nu, altsaa 44 Aar efter, ved hvilken Leilighed dog Lølsegaard selv saavel som Skovene maae blivde udenfor Betegningen. I Aaret 1800 svarede Søgaard og Sonnerup med Kirke-Hvalsø Tiender i Forpagtning 2,900 Rdl. eller 4,640 Rbd.; Jordebogens Indtægter af alle tre

LØSE

opført 1575.

Godser vare 2,093 Rd. 4 Mk. eller 3,350 Rbd., 46 Td. 4 Sk. 1½ Fd. Rug, 481 Td. 5 Sk. Byg, 268 Td. 1 Sk. 2 Fd. Havre, 2 Fdg. 10 Pd. Smør, 113 Kam, 115 Gjød, 244 Høns, 89½ Snefe Udg; nu hvare Søgaard og Sonnerup i Forpagtning 2,500 Rbd., Hoveripengene af samme Godser udgjøre 1,910 Rbd., Tiender og Landgilde af alle Godser 2,210 Td. Byg; naar alle bløse Naturaller anslaaes i Penge, vil man finde at Forskiellen ingenlunde er betydelig, og at ved nuværende høje Priser paa Jordegods dette dog ikke giver meget større Indtægter end for henved 50 Aar siden, men der maa rigtignok tillige bemærkes at Afgifterne paa Baroniet Zeuthen ere usædvanligt lavt ansatte, saavel for Bønderne som for Forpagterne.

TOLLØSE

i Sælland, opført 1575.

Lølse kom derefter til Frederik Gersdorfs Svoger, Otto Krabbe til Holmegaard, der var Geheimeraad, hvid Ridder og een af de Ministre, som under Frederik den Sjundes Udenlandsreise styrede Riget; han eiede tillige Søgaard og folgte 1709 disse to Godser, — der siden næsten uafbrudt have været forenede — til Cancelliraad Brostrup Albertin, dennes Enke 1728 til Grev Christian Ditlev Reventlov, Geheimeraad, Overkammerherre og General, Ridder af Elefanten, Greve til Reventlov-Sandberg og Christiansborg, Friherre til Brahetrolleborg, Stamherre til Frisenwold og Krenkerup, Herre til Brundgaard, Bollerup, Løystrup, Rørregaard og Rosenlund, Kong Frederik den Sjundes kjærlige Svoger, mindre fordeelagtigen bekjendt fra Krigen i Staaue, hvor han var commanderende General og hans Frue — som der fortælles, — Armeens Leverandeur. 1737 skædede han Lølse og Søgaard til sin Søn, Grev Conrad Ditlev Reventlov til Reventlov-Sandberg, Geheimeraad, Stiftamtmand, hvid Ridder, der døde 1750, hvorefter hans Datter, Dorothea Benedicte Frederikke, arvede Lølse og Søgaard; hun var gift med den regjerende Greve af Hsenburg-Buddingen, som kun sjældent besøgte Lølse og blot for Jagtens Skyld, især efterat ved et uhykkeligt Tilfælde hans ene Datter var død der paa Gaarden af Gift. 1763 afhændede han begge Godserne til Hofjunker Claus de Caspergaard, som døde 1765, og Enken, Mette Cederfeld, folgte 1768 Lølse til Cancelliraad Johan Thomas Neergaard til Ringstedskloster, Kjærup og Meerløfegaard, og Søgaard til Peder Hjort, af hvem Cancelliraad Neergaard købte det 1775 og jaaledes gjenforenede det med Lølse. Sonnenrup købte Neergaard 1788 af Conferentsraad Brabrand for 74,000 Rdl., ombyggede 1773 Lølse, der var meget forfaldet, og afhændede 1792 alle tre Godser for 190,000 Rdl. til Assessor Peter Christian Zeuthen, der siden blev Etatsraad og døde 1823. Dennes Arvinger eiede Godserne i Fælledsftab indtil 1830, da Fælledsftabet hovedes og Hofjægermester Christian Frederik Zeuthen overtog alle Eiendommene. Paa Søgaard havde der i en lang Aarrække ingen Bygninger været, hvorfor Jorderne bleve bortleiede til Græsning, sædvanlig til Husarcebadornen i Roeskilde; Hofjægermesteren har nu opført fuldstændige Bygninger, saa at ogsaa denne Gaards Jorder ere tagne under Byg. — Ved et lgl. confirmeret Erectionsbrev af 23 Juni 1843 oprettede Hofjægermester Zeuthen af disse tre Godser med underliggende Bøndergods et Friherstabs under Navn af Baroniet Zeuthen, der bestaaer af:

Lølse Hovedgaard med 572 Td. Land gode Jorder samt 720 Td. Land af Overdrevet Grøntved, hvor hele Høllenderiet græsses om Sommeren, Gaarden har 78 Td. Hartk. Hovedgaardstart efter den gamle og 73 Td. Hartkorn efter den nye Matrifel; den drives med Høveri og er bortforpagtet for 6000 Rbd., Besætningen er 300 Køer, 22 Heste; i Aaret 1800: 300—320 Stude og Køer, 30 Heste, 60 Faar. — Bøndergodset udgjør 74 Gaarde og 81 Huse, efter den gl. Matr. 552 Td. Hartk., hvoraf 20 Td. Hartk. drives under Gaarden.

Søgaard Hovedgaard har 172 Td. Land udmærkede Jorder, samt 80 Td. Land Overdrev og er ansat til 39 Td. Hartk. Hovedgaardstart efter den gamle og 36 Td. Hartk. efter den nye Matr.; Besætningen er 60 Køer og 14 Heste; Gaarden er bortforpagtet for 1000 Rbd.; i Aaret 1800 vare dens Jorder bortleiede for 400 Rdl.; Bøndergodset udgjør 26 Gaarde og 47 Huse, efter den gamle Matrifel 206 Td. Hartkorn; Høveriet er afløst for 25 Rbd. pr. Gaard.

Sonnenrup Hovedgaard har 313 Td. Land meest gode Jorder, ansatte til 30 Td. Hartk. Hovedgaardstart efter den gamle og 40 Td. Hartk. efter den nye Matr. Gaarden er bortforpagtet for 1500 Rbd.; i Aaret 1800 med Kirke-Hvalfsø Sogns Tiender for 2500 Rbd. Besætningen er nu 80 Køer og 14 Heste, i Aaret 1800: 100 Køer, 16 Heste, 30 Faar. Bøndergodset udgjør 42 Gaarde og 102 Huse, efter den gamle Matr. 312 Td. Hartk., hvoraf 3 Td. Hartk. drives under Hovedgaarden; Høveriet er afløst for 30 Rbd. pr. Gaard.

Baroniets Skove ere vel frede og cultiverede, have et Areal af 8—900 Td. Land og bestaae meest af Bøg, tildeels Eg, Ask og Elm.

Tiender: Til Baroniet høre Kirkerne Lølse og Kirke-Hvalfsø med baade Konge- og Kirketiende af omtrent 686 Td. Hartkorn, matr. til 54 Td. 4 St. Hartk. for hver; den aarlige Indtægt deraf udgjør omtrent 810 Td. Byg, nemlig 540 Td. af Lølse og 270 Td. af Kirke-Hvalfsø Sogn.

Møller og Kroer. Endvidere høre under Baroniet 2 Beirmøller, een Bøndermølle samt 2 Kroer, hvoraf den ene med Branderprivilegium.

I det Hele udgjør Baroniets Hartkorn efter den nye Matrifel: Fri Hovedgaardstart 149 Td. 5 St. 1 Fd. 2½ Alb.; contrib. Hartkorn 1020 Td. 4 St. 1 Fd. 1½ Alb., hvoraf den aarlige Landgilde er omtrent 1400 Td. Byg;

TÖLLÖSE

i Sælland, opført 1575.

Skov og Møllefyld 27 Td. 3 St. 2 Fd. 1 Alb. Hartk. og matriful. Tiendes hartk. 113 Td. 5 St. 1 Fd. 1 Alb., gjør ialt 1311 Td. 2 St. 3 Fd. Sartkorn af alle Slags.

Slutteligen vilde vi endnu anstille en kort Sammenligning mellem Jordbogens Indtægter i Aaret 1800 og nu, altsaa 44 Aar efter, ved hvilken Leilighed dog Lølløsegaard selv jaavel som Skovene maae blive udenfor Beregningen. I Aaret 1800 svarede Søgaard og Sonnerup med Kirkeskøvs Tiender i Forpagtning 2,900 Rdl. eller 4,640 Rbd.; Jordbogens Indtægter af alle tre Godser vare 2,093 Rdl. 4 Mk. eller 3,350 Rbd., 46 Td. 4 St. 1½ Fd.

Krug, 481 Td. 5 St. Byg, 268 Td. 1 St. 2 Fd. Havre, 2 Fdg. 10 Pd. Smør, 113 Lam, 115 Gæs, 244 Høns, 89½ Sæsc Eg; nu svare Søgaard og Sonnerup i Forpagtning 2,500 Rbd., Høveripengene af samme Godser udgjøre 1,910 Rbd., Tiender og Landgilde af alle Godser 2,210 Td. Byg; naar alle disse Naturalier anslaaes i Penge, vil man finde at Forskjellen ingenlunde er betydelig, og at ved nuværende høie Priser paa Jordegods dette dog ikke giver meget større Indtægter end for henved 50 Aar siden, men der maa rigtignok tillige bemærkes at Afgifterne paa Baroniet Zeuthen ere usædvanligt lavt ansatte, saavel for Bønderne som for Forpagterne.

